

STADSHOLMEN

ORMEN MINDRE 14

Brännkyrkagatan 25

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

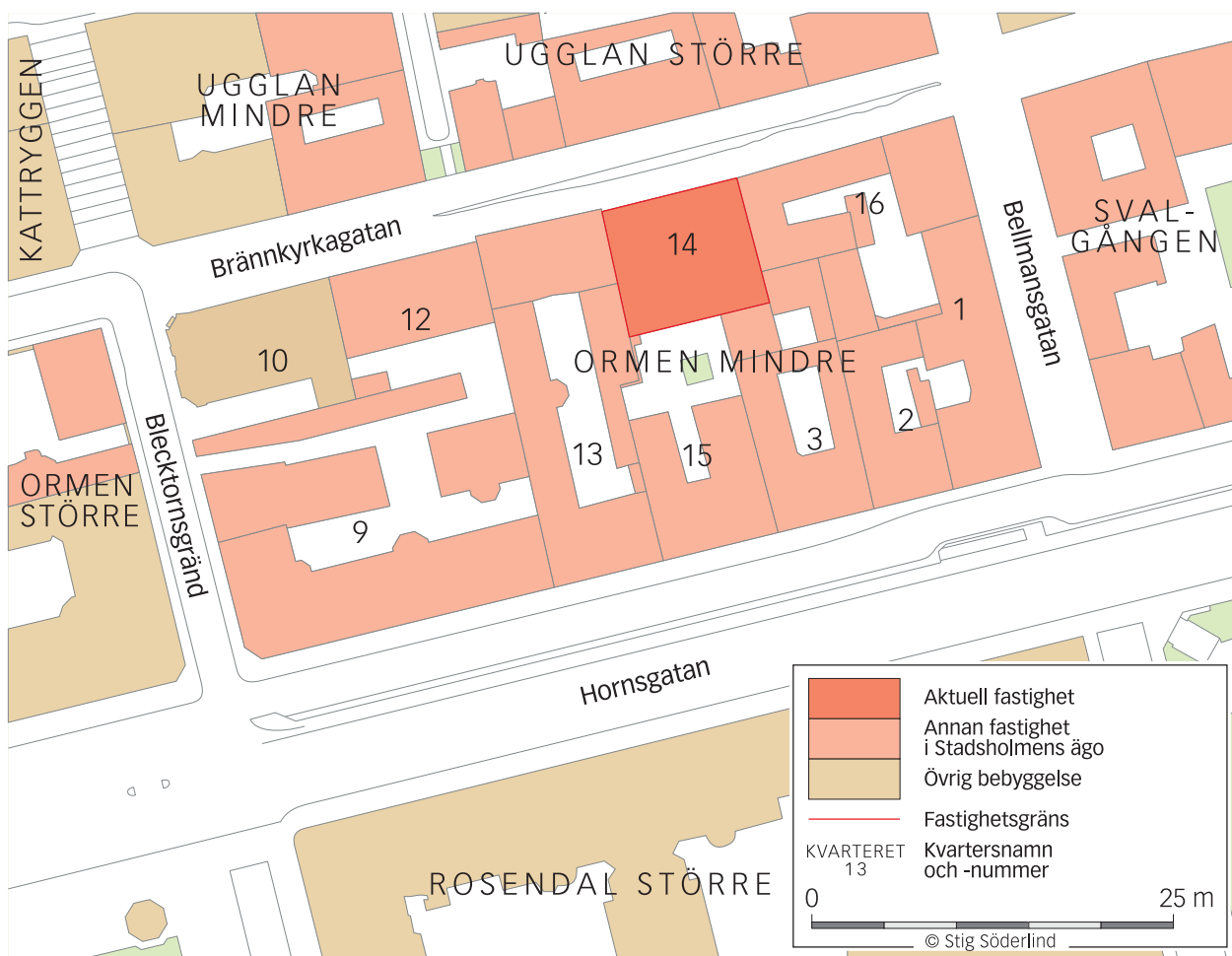
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktablad.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktablad kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktablad finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

FASADEN MOT BRÄNNKYRKAGATAN. FOTO J. MALMBERG.

Ormen Mindre 14 är ett exempel på de nybyggnader som skedde på Mariaberget i slutet av 1800-talet. Tomtens äldre historia är också intressant genom det sidenväveri som låg här under slutet av 1700-talet.

Den nuvarande byggnadens storlek och fasadutformning smälter fint in i Mariabergets ålderdomliga miljö. Både exteriören och interiören är förhållandevis välbevarade från byggnadstiden, och huset är med sin blandning av lägenhetsstorlekar ett exempel på dåtidens bostadsstandard för både de mindre bemedlade och de med något större ekonomiska möjligheter. De förändringar och renoveringar som har skett har i stort sett tillvaratagit byggnadens karaktär och i så stor utsträckning som möjligt bevarat det som är kulturhistoriskt intressant.

Fastigheten Ormen Mindre 14 är blåvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering.

Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Ormen Mindre 14 är en del av Östra Mariaberget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivningar. De nerbrunna husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet med stadens byggnadsordningar från 1736 och 1763. Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som

PORTGÅNGEN MED GOLV AV VIT OCH SVART MARMOR.
FOTO J. MALMBERG.

ENFÄRGAD KAKELUGN I EN AV DE MINDRE LÄGENHETERNA.
FOTO J. MALMBERG.

både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader som Mariahissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en förfallsperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning även av norra sidan ledde till osäkerhet om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av

stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick man till traditionell kalkputs och kalkavfärgningar vid fasadrenoveringarna.

HISTORIK

Sidenväveri

Fastighetens äldre byggnadshistoria hänger nära

DETALJ AV FLERFÄRGAD KAKELUGN I EN AV DE STÖRRE LÄGENHETERNA. FOTO J. MALMBERG.

DÖRRSMYGPANEL I EN AV DE STÖRRE LÄGENHETERNA. FOTO J. MALMBERG.

samman med Ormen Mindre 15, eftersom dessa båda fastigheter tidigare var en gemensam. Den ägdes under 1700-talet och en bit in på 1800-talet av sidenfabrikörer. På den här delen av tomten fanns ett sidenväveri och en trädgård medan bostadshuset låg mot Hornsgatan. I början av 1800-talet upphörde sidentillverkningen och fabriks huset övergick till att bli bostäder. Ungefär samtidigt kompletterades bebyggelsen med ett vagnshus mot Brännkyrkagatan.

Ett nytt bostadshus

De äldre byggnaderna revs och ersattes 1896 av ett helt nytt bostadshus efter ritningar av arkitekten Kasper Salin. Byggherre var underlöjtnanten C. Felenius som inte själv bodde i fastigheten och några år senare sålde den till vedhandlaren A. Skoglund.

Den nya byggnaden var fyra våningar hög och

innehöll enligt ritningen tre lägenheter på varje plan. Lägenheterna hade 1, 2 eller 3 rum och kök. Högst upp, på våning 3 trappor, fanns bara enrummare. Av den ursprungliga ritningen att döma var huset tänkt enbart för bostäder, men av 1921 års brandförsäkring framgår att det i bottenvåningen öster om porten också fanns två salubodar. Inredningarna i lägenheterna beskrivs samtidigt som förhållandevis enkla med fot- och bröstpaneler samt kakelugnar. De större lägenheterna hade WC, men det är oklart om de var från byggnadstiden eller hade tillkommit senare. Övriga boende hänvisades till avträden uppe på vinden.

Handlaren Skoglund, som med tiden kallade sig grosshandlare, ägde fastigheten fram till mitten av 1920-talet. Då togs den över av fruarna Strandberg och Lindelöf som ägde fastigheten tillsammans innan den 1940 förvärvades av Stockholms stad.

DEKORATIV TAKLIST I EN AV DE STÖRRE LÄGENHETERNA. DE MINDRE OCH ENKLARE LÄGENHETERNA SAKNADE DEN HÄR TYPEN AV UTSMYCKNING. FOTO J. MALMBERG.

Upprustning och renovering

I slutet av 1980-talet installerades duschrum och nya WC i lägenheterna. Detta innebar smärre ändringar av planlösningarna, men i huvudsak kunde äldre garderober och förrådsutrymmen tas i anspråk. Fasadrenovering med utbyte av alla fönster skedde i mitten av 1990-talet.

BYGGNADSBESKRIVNING

Byggnaden är fyra våningar hög och sju fönsteraxlar bred där de två yttersta fönstren på varje sida är grupperade till ett dubbelfönster. Fasaden är spritputsad med enkla listverk mellan våningarna och en kraftig taklist med konsoler. De stickbågiga fönstren i bottenvåningen har profilerade omfattningar av puts medan övriga fönster är rakt avslutade och försedda med släta putsomfattningar. Portöppningen är stickbågig och smygsidorna försedda med profilerade fält i putsen. Den ursprungliga porten består av två dörrblad med vardera fem prismaformade fyllningar i trä.

Trapphuset har svart- och vitrutigt marmorgolv i entré och på vilplan samt tandsnittsformad taklist på alla plan. En pardörr med glasrutor etsade i dekora-

tivt mönster leder från bottenvåningen till gården. Lägenhetsdörrarna består av helfranska pardörrar till de större lägenheterna och halvfranska enkeldörrar till de mindre. Pardörrarna har sannolikt haft glasrutor i de övre fyllningarna, men dessa är numera utbytta mot släta skivor.

Lägenheterna bevarar i huvudsak sina ursprungliga planlösningar och stora delar av inredningen. Rummen är inredda med figurativt utformade taklister och takrosetter i puts, fönstersmygpaneller, fotpaneler och par- respektive enkeldörrar. I de större lägenheterna finns en passage till köket med serveringsskåp och i flera fall finns några av de äldre köksskåpen kvar. I de mindre lägenheterna finns runda, vita kakelugnar från byggnadstiden och i de större står mer påkostade kakelugnar. Samtliga fönster är utbytta mot kopplade och inåtgående fönster.

Gården består av en asfalterad terrass som via en trappa leder ner till nuvarande Ormen Mindre 15. Under terrassen finns utrymmen med slätputsade ytterväggar som vetter mot samma fastighet. Dessa utrymmen är sannolikt från tiden omkring 1830 och innehöll tidigare latriner, vedbodas och liknande utrymmen.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STOCKHOLM 2011